

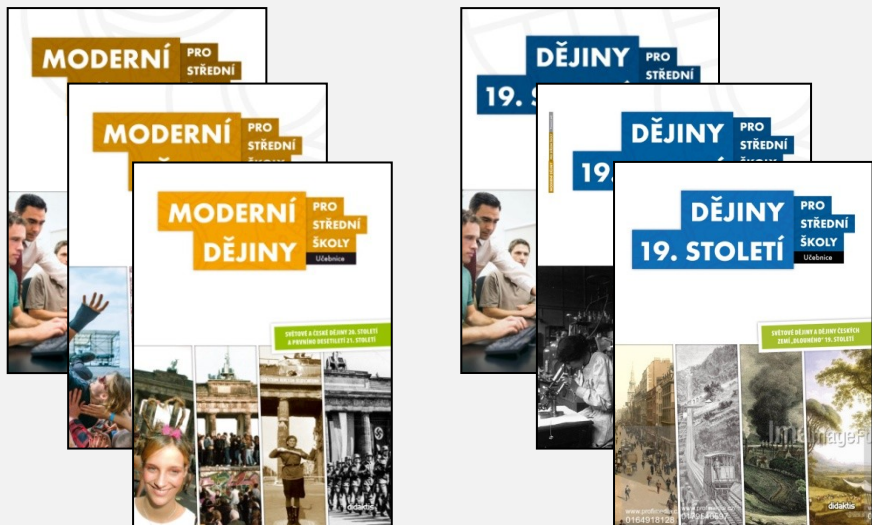
VÝUKOVÉ MATERIÁLY: MOŽNOSTI A VÝZVY

Jan Dvořák

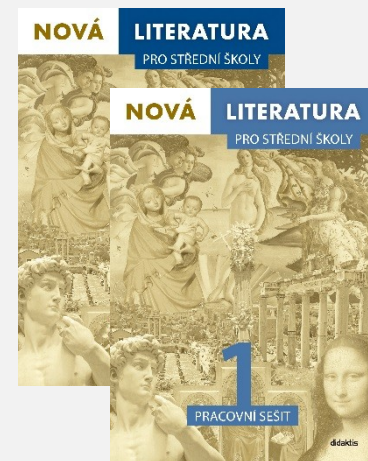
3. 4. 2019

didaktis
nakladatelství

STŘEDOŠKOLSKÉ DĚJEPISNÉ TITULY

DALŠÍ STŘEDOŠKOLSKÉ TITULY

VÝZVY: MÁ VŮBEC SMYSL PSÁT KLASICKÉ UČEBNICE?

- × V době internetu?
- × Hrozba jednostranné, faktograficky zatížené výuky
- × Nákladnost pořízení (a tvorby)

Ano, pokud:

- ✓ nejde o „telefonní seznam“ izolovaných dat;
- ✓ jde o materiál strukturovaný (hierarchie informací, rámeček), sledující stanovené cíle;
- ✓ má odbornou garanci a přináší výstupy vědecké disciplíny;
- ✓ poskytuje prostor pro aktivitu žáků (oboustranný vztah);
- ✓ pomůže vyučujícím (neexistuje jediná správná učebnice).

VÝZVY: PROČ VYTVÁŘET NOVÉ UČEBNICE DĚJEPISU?

Napříč veřejností i odborníky zaznívá:

- Volání po rozšíření výuky moderních dějin;
- potřeba zprostředkovat užší kontakt středoškolského dějepisu se stavem/výsledky historické vědy;
- zapojení studentů, formování jejich dovedností;
- „digitalizace“ – elektronické výukové materiály.

VÝZVY: A CO ZACHOVAT Z TĚCH „STARÝCH“?

- Syntetizující rozsah a pojetí
- V základu chronologické řazení témat: kontinuita (vysoká konzervativnost!)
- Událostní/politické dějiny jako vstup

Jaké množství informací je nezbytné? Pro co? Kolik „zvládnou“ studenti?

- *Nebezpečí povrchních aktualizací a generalizací.*
- *Chceme-li multiperspektivitu, musíme mít základ.*

CO MŮŽEME CHTÍT OD DĚJEPISU?

- Jednoduše: Aby využil svůj potenciál.
- **Dějepis má formativní roli:** nutné vztažení k současnosti
- **Co ale formuje?** Občana, lidskost, příslušníka národa? Co chceme, aby studenti ovládali např. 10/20 let po maturitě?
  - ➔ **Způsob myšlení**
- **Skrze co formuje?**
  - Souvislosti, kauzální vazby
  - Vztah interpretací a minulosti
  - Kritická práce se zdroji informací (prameny aj.)

CO TEDY ČEKÁME OD NOVÝCH UČEBNÍCH MATERIÁLŮ?

Kontakt školního dějepisu se současnou odbornou historií – učebnice dějepisu je svého druhu odborný text:

- **Zásadní a na SŠ opomíjené linky**
(časové struktury středověku, sekularizace, ostalgie aj.)
- Dějiny jako **nedogmatický obraz** – interpretace
- **Dlouhodobé kauzální vazby** událostí
(kontinuita a diskontinuita)
- Výraznější **včlenění českých dějin do evropského rámce**
(vs. specifický národní příběh)

CO TEDY ČEKÁME OD NOVÝCH UČEBNÍCH MATERIÁLŮ?

Studenti vystupují v **aktivní roli** – nejde o jednostranný proud informací. Proto vznikl **pracovní sešit**, který je:

- je neoddělitelný od učebnice;
- je studentskou „dílnou“;
- staví studenty před problémy, rozhodnutí;
- umožňuje postupné dosahování výukových cílů v různých úrovních (odvozeno od Bloomovy taxonomie – její vyšší úrovně kopírují kompetence historického myšlení);
- ... tedy umožňuje rozvoj dovedností.

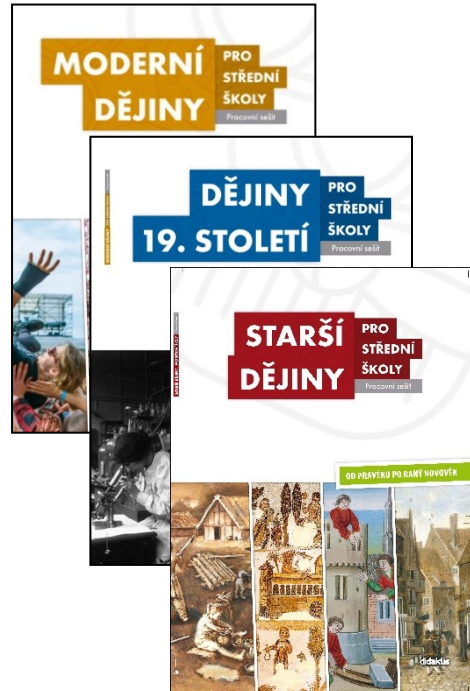

UČEBNICOVÁ ŘADA PRO VÝUKU DĚJEPISU NA SŠ

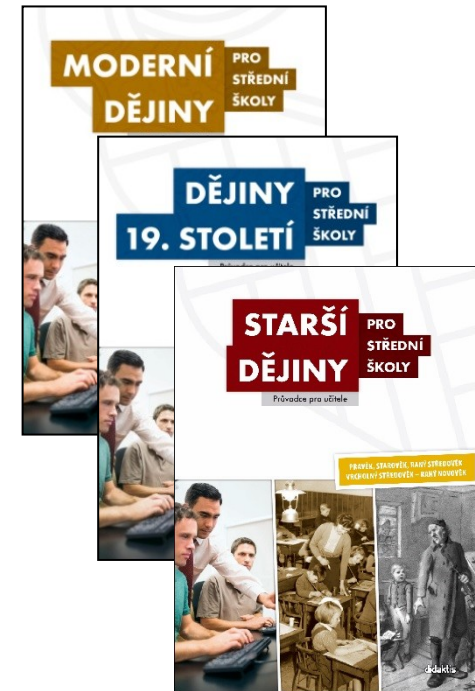
UČEBNICE

PRACOVNÍ SEŠIT

PRŮVODCE PRO UČITELE

PODKAPITOLA V UČEBNICI

PODKAPITOLA V PRACOVNÍM SEŠITĚ

Mocnosti a mezinárodní politika na přelomu 19. a 20. století

1. Jaké vztahy panovaly koncem 19. století mezi evropskými mocnostmi a které oblasti byly ohroženy mezinárodním napětím?
2. Jaké hospodářské a velmocenské ambice měly sjednocené Německo a carské Rusko?
3. Proč došlo ke vzniku mocenských aliancí a jaké cíle aliance sledovaly?

Foto: Pruských vojáků, v období Německo-švédské války (1814)

EVROPSKÉ MOCNOSTI KONCE 19. STOLETÍ

Ve druhé polovině 19. století vstoupila na evropské jeviště řada politiků, jiní nesho o rovnováhu sil v Evropě, ale hlavně o zájmy „jejich států“. Mezi evropskými mocnostmi panovala koncem století silná rivalita. Prusjevovala se např. stahování síly v podobě koloniálních impérií, které ekonomicky či politicky ovládaly co největší díl světa. Mezi evropské mocnosti mohly být též důležité počítány jen ty státy, které prokázaly, že jsou schopny držet a získávat kolonie. Imperialismus podněcoval jejich ekonomický růst a posiloval národní sebevědomí, jež nabývalo až šovinistických rysů. Kolem roku 1910 byly klíčové zhoršující se vztahy Francie, resp. Británie se silicím Německem a soupeření Rakouska-Uherska s Ruskem. Británie byla stále dominantní světovou velmocí s nejnižšími námořními silami, které byly klíčem ke koloniálnímu úspěchu. I když jí ve výši hrubého domácího produktu (HDP) na osobu před rokem 1914 předstihly Spojené státy americké, její HDP na osobu stále převyšoval asi o třetinu západoevropský průměr. Francie sice také držela rozšiřovala rozsáhlé koloniální území v jihovýchodní Asii či Africe, ale po těžké porážce ve válce s Pruskem (1870–1871) byla až do 90. let 19. století na Starém kontinentě pasivní. Rusko bylo pozdě se industrializujícím kolosem s nejmohutější (ale špatně vybavenou) armádou na světě, jehož koloniální a imperiální zájmy mířily na Sibiř, Balkán a Střední Východ. Německo, které se chtělo stát světovou velmocí, se sjednotilo až roku 1871 a teprve poté mohlo myslet po vzoru Londýna a Paříže na koloniální dobrodružství.

Šovinismus – termín odvozený od zjevně smyšleného, patrického a obřadního vojáka napoleonských válek Nicolase Chauvina (či Sovéna); označuje výhronek nacionalismu hlášený a naslazená a výjimečnost jednoho národa a nerávnost k národům jiným, podřadným. Užvá se i v širším významu jako víra v nadřazenost určité skupiny lidí (mužský šovinismus aj.).

Ocelové srdce Evropy

Porúří, ležící na západě Německa zejména v pruské provincii Vestfálsko, se průmyslovým středem země stalo po roce 1850. Do přelomu století se vyznačilo v největší evropskou anglo-americké těžké průmyslu s prudce rostoucími počtem obyvatel. Např. město Bochum mělo v roce 1800 asi 2 200 a roku 1905 už 117 000 obyvatel. V porovnání s anglickými, belgickými či jinými německými uhelnými revírky (v Horním Slezsku a Sársku) se Porúří rozvíjelo později, ale díky dopravní poloze na řekách Rýnu a Rýnu a v systému podílu koksovateleho uhlí se zde vedle těžby uhlí zrodil i jeden z nejmohutějších ocelářských průmyslů. Německo na počátku 20. století ve výrobě koksovateleho uhlí a oceli kontroloval i kvalitou takřka dohledlo britské přákopnicko.

Elektrický Siemens

Firma Siemens, zaměřující se na **elektrotechniku**, vznikla v Berlíně roku 1847. Založil ji Werner Siemens, vynálezce telegrafu využívajícího místo morsovovy stroučky ukazující písmena, a inženýr Johann Halske. Rok poté postavil první silňkový telegraf v Evropě z Berlína do Frankfurtu a roku 1867 dokončil stavbu telegrafu z Indie do Londýna. Siemens začal vyrábět i ztokonaimé dynamo a roku 1881 jeho stříbrný proud rozsvítil v Anglii první ulici. Pak přišly elektrické lokomotivy, žárovky a založen filialky v Japonsku. V roce 1907 již měl podnik přes 34 tisíc zaměstnanců a po ocelářských krupp byl druhou největší podnikem firmou v Německu.

Gesta do Indie (relié David Lean, Velká Británie 1961)

Které státy a proč byly na konci 19. století hlavními evropskými mocnostmi?

k tomu na druhou stranu přispívala dynamika industrializace země. Mezi evropské mocnosti druhého řádu lze počítat pozdě sjednocené a ekonomicky slabou Itálii a Rakousko-Uhersko, které bylo omezeno vnitřními národnostními spory i zájmy Ruska na Balkáně. Rozdělel a na suroviny i plodiny bohaté kolonie vlastnil také malá státa Belgie (Belgické Kongo) a Nizozemsko (Nizozemská Indie, dnes Indonésie).

HOSPODÁŘSKÝ A MOCENSKÝ VZSTUP NĚMECKÉHO CÍSAŘSTVÍ

V roce 1871 přibyl na mapě Evropy nový stát s názvem **Německé říše**. Země, sahající od Východního Pruska na severovýchodě až po v roce 1871 anektované centrum francouzského železářského průmyslu Alsasko-Lotrinsko na jihozápadě, se rázem stala **důležitým evropským hráčem s velmocenskými ambicemi**. Německá konstituční monarchie s hlavním městem Berlínem měla zhruba stejnou rozlohu jako Francie a v roce 1910 bylo o více než 20 milionů obyvatel lidnatější (bez kolonií). Politickým otcem-sjednotitelem a prvním kancléřem byl **Otto von Bismarck** (v úřadu v letech 1871–1890) a prvním císařem dosavadní pruský král z braniborské větve rodu Hohenzollernů **Vilém I.** (vládl v letech 1871–1888).

Karl Benz se svou ženou ve vzeze vyjíždí v roce 1889 (Karl Benz)

Špičkovým německému strojírenství. Ovšem až po roce 1871 začalo zhušňování sjednocování a zlevňování železniční dopravy, což zrychlilo omezené přepravování zboží. Centrem německého těžkého, zejména ocelářského průmyslu se stalo Porúří. Díky bohatým surovin, lidských zdrojů (většinou migrantů z Polska nebo Nizozemska) a také výkonnému, říšskou bankou krytému bankovnímu systému se v Německu zviditel rychle rozvíjely moderní a kapitalistické nové obory tzv. **druhého průmyslové revoluce: chemický a farmaceutický průmysl či elektrotechnika**. Německé zemědělství, v něm pracovalo stále více migrantů, se i díky uživatelským chytakým hmojiv a strojů stalo nejefektivnějším v předválečné Evropě.

Mocnosti a mezinárodní politika na přelomu 19. a 20. století

01 Doplníte chronologickou řadu událostí.

VZNIK TRIOISPOLKU

BALKÁNSKÉ VÁLKY

02 Vyhledejte v textu faktické chyby a opravte je.

Dominantní světovou mocností byla na konci 19. století státa Británie, ačkoli jí ve výši HDP na osobu předtíhla před rokem 1914 Čína. Německo, které se také chtělo stát světovou mocností, se sjednotilo až roku 1848 – teprve poté mohlo pomýšlet na koloniální dobrodružství. Mezi evropské mocnosti druhého řádu lze počítat také pozdě sjednocené Itálii a Rakousko-Uhersko. Rozdělel a na suroviny i plodiny bohaté kolonie vlastnil i malé státa Belgie a Nizozemsko. Sjednocení Německa bylo jednou z příčin dalšího hospodářského vzestupu země. Centrem německého těžkého (zejména ocelářského) průmyslu se stalo Bavorsko. Německo mělo zhruba stejnou rozlohu jako Rusko, jeho politickým otcem-sjednotitelem a prvním dlouholetým kancléřem byl Otto von Bismarck a prvním císařem dosavadní pruský král z braniborské větve rodu Wittelsbachů Vilém I. (vládl v letech 1871–1888).

03 Prostudujete si tabulku a vypracujete úkoly

Seznam německých společností podle počtu zaměstnanců v roce 1907

Společnost	Počet zaměstnanců	Obor
Pruské státní dráhy	496 318	doprava
Německá říšská pošta	277 166	poštovní služby
Pruské státní doly	180 000	těžba
Friedrich Krupp	65 354	těžba a ocelářství
Bavorské státní dráhy	55 295	doprava
Saské státní dráhy	40 000	doprava
Siemens	34 324	elektrotechnika
Alsasko-lotrinské státní dráhy	32 654	doprava
Phoenia, a. s.	32 000	těžba a ocelářství
Doly Geleisenbergh, a. s.	31 261	těžba a ocelářství

Zdroj: Martin FIEDLER: Die 100 größten Unternehmen in Deutschland. Zveřejněno na www.uebermorgen.net, 1999, č. 1.

1. Který obor a který sektor (státní, nebo soukromý?) byl největším zaměstnavatelem v Německu? Sdělte své řešení spolužákům.
2. Zkontrolujte s pomocí říze uvedeného zdroje, jak na tom bylo ve výše popsaných společnících Německa v roce 2012. Diskutujte o tom, které společnosti a obory postoupily, které oslabily, resp. se situaciu vpadly, a proč. Tomu také. Zdroj: Internet: <http://www.dax.net/statistik/wirtschaft/wirtschaftsunternehmen/uebermorgen-100-groessten-unternehmen-2012-118081396.html>

04 Přečtete si úryvek a vypracujete úkoly.

Rok 1871 se zapsal do dějin mnohem výrazněji, než si to lidé tehdy uvědomovali, a největší změnou prošla Francie (...). Jště dnes zná každý vzdělávaný Francouz citá historika Ernesta Lavisse: „Od onoho strašlivého roku jsem ani na minutu nepropadl zoufalství. Naději a víru, které jsem choval ve svém nitru, jsem neuvážně předával milionům dětí. Neustále jsem zdůrazňoval náš trvalý závazek ke ztraceným provinciím. Z očí mi nikdy nezmizel obraz věže Strashburského domu. Pokaždě jsem na ni hleděl, jak se osaměle vypíná k nebi. Já jsem Strashburk, já jsem Alsasko, já též zdravím a čekám.“ (...) Roku 1881 vydal Ferdinand Buisson, blízký spolupracovník ministra školství, brožuru, jež měla sloužit potřebám vzdělávaných učitelů a v ní se požadovalo, aby v každé školní třídě visela mapa Alasko-Lotrinska, vedle níž měla být umístěna vlnka se smutně stuhou. A v poslední den školního roku měl učitel napsat na tabuli: „Dítě, i ty budeš vojákem.“ Na základních školách byly zřizovány školské praporey, v nichž děti procházely předevšodněm přípravou.

Hagen SCHULZE: *Stát a národ v evropských dějinách*. Přeložil Pavla Lutovská a Karl Kubis. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2003; redigované upraveno.

1. K jaké přelomové události ukáže odkaz? Jakuou situaci z českých dějin 20. století může tato událost připomínat a čím? Sdělte své řešení spolužákům.
2. Diskutujte o tom, jaké hodnoty byly francouzským dětem a dědčí po roce 1871 všlštějovny a proč tomu tak bylo.
3. Jaké emoce měly vyvolat otváření Lavisseova čtená s tím dosahoval jejich autor přibližně? Diskutujte.

05 Prohlédnete si dobovou karikaturu a vypracujete úkoly.

Karikaturu otišl i vedlu 1898 časopisu „Humoristické listy“. Nad karikaturou byl uveden text: „K dlouho budou provádět tu práci, až se staří palicemi i palicemi“.

1. Ke kterému mezinárodnímu problému karikatura odkazuje? Popište písemně.
2. Pokuste se společně určit, které státy symbolizují jednotlivé postavy na obrázku. Zaměřte se na odložení pokroky hlavy; národního úspěchu, vojenská helma s trofej, republikánská čepka a beranec.

1.

CO STOJÍ ZA FORMÁLNÍ PODOBOU TEXTŮ?

- **Uzavřené strany** (časová dotace pro téma)
- **Strukturace** (umožňuje snadnou orientaci v obsahu a plánování výuky; možnost volby cesty hodinou)

Dále:

- Prvky sloužící ke kontrole osvojení si poznatků
- Motivační a orientační prvky (fotky, styly písma, odkazy aj.)

PRINCIP PRÁCE S UČEBNICOVOU SADOU

Práce se sadou je založena principu:

- 1 Výklad: základní faktografie a souvislosti
- 2 Příklad
- 3 Aktivita studentů: aplikace znalostí, rozvoj dovedností

1 Vyhledejte v textu faktické chyby a opravte je.

Předčasně parlamentní volby na jaře 1979 vyhrál v Británii liberální vedení Margaret Thatcherovou. Na mezinárodní scéně se Thatcherismus realizoval v blízkých vztazích s velmocemi Spojených států a zájmu o ekonomii v pohybových gartarbetterni, což o Kapské ostrovy (Malvin) v roce 182 a díraz na britskou hrdost (obdělají se i ve vřelém vztahu k procesu evropské integrace) zajistily Thatcherovou podporu britské vlády. V západním Německu byli v roce 1979 poprvé od konce války vyřazeni do opozice socialisté demokraté a kandidem se stal křesťanský demokrat Willy Brandt. Brandt zahájil novou éru vztahů SRN s východními blokem, tzv. Ostpolitik.

06 Přečtěte si úryvek a vypracujte úlohy.

V 80. letech začal stáit vycházet z módy. Liberální ekonomové a jejich spojenci byli přivítáni, že socialisti stáit je neminimě dráží a celiství, že dále jsou příliš vysoké a že podnikání trpí neustálými státními kontrolami těch, kdo jsou upřímní, a státními podporami těch netečepšných. Takové řeči však měly malý význam. Sázka vyhrát i nadále vzrůstala. (...) kděmž větší obor, kde se v Británii státní výdaje snížily, bylo bydlení (předtím se vláda zbavila „obecních domů“ odprodejem za zlomek jejich skutečné hodnoty). (...) Zvlášt rozhodně se proti státním zásahům do ekonomiky postavila vláda Margaret Thatcherové ve Velké Británii. (...) Nejvíce byl stát držen na uzdě v průběhu privatizace. Tento výraz pravděpodobně vymyslel manažerský guru Peter Drucker – jistě v roce 1979 bychom jej v manifestu britské konzervativní strany nemaleží, ale v polovině 80. let už byl klíčovým pojmem vládního směrování. V sátekřích rozporů mezi různými podniky. Byl to jediný prvek Thatcherové hospodáské politiky, který skončil jednoznačným úspěchem. (...) V kontinentální západní Evropě privatizace takových rozměrů nedosáhla a peníze byly využity k odlišným účelům. Pouze vláda Jacques Chiraka, která ve Francii nastoupila v roce 1986, mluvívala v podobném duchu jako britští ministři. Francouzští příslušníci pravice plánovali privatizovat 63 společností se 775 000 zaměstnanci, ale v vláda měla málo času, aby naplnila velkou své představy (...). V sátekřích zemích, inenově NSR, jednoznačtá úspěšnost zřizování společností zcela zprochybnla privatizační zámyři.

Richard VÍDEN: Evropa 20. století. Předčítá Vladimír Novák a Monika Nosková, Praha: Výchlat, 2007; redakční úprava.

07 Přečtěte si úryvek a vypracujte úlohy.

1. Je autor úryvku plněnocem, nebo odpročem politiky Margaret Thatcherové? J jakých politických pozic pamě argumentat? Se závěr, doleže kontextem mýri textu, sátekř spolitákřm.

2. Semantě se v textě ríže svedeného Gárika vřivonového Margaret Thatcherové (Margaret Thatcherová a význam roku 1979). V čem se odlišuje obraz, který o této osobnosti podává Hrynek Fajmon, a poper Richarda Vřivoná? Sál zleře sátekř spolitákřm.

Zdroj: Internet. URL: www.evropaonline.cz – bře: Margaret Thatcherová v význam roku 1979.

09 Přečtěte si úryvek a vypracujte úlohy.

S výjimkou Skandinávie ženy vždy jen obtížně získávaly vírně a mocenský vřivonové pozice. Ve Francii dokonce počet poslankřm Národnímho shromáždění klesl od roku 1945 do roku 1977 z třiceti na deset. Teprve vítězství feministicky orientované socialistické strany v roce 1981 znamenalo zvýšení počtu žen v poslankřmých křeslech téměř na polovičnou úroveň, tedy na 26, což představovalo 5,3 % všech francouzských poslankřm. V roce 1990 však ženy obsadily pouhých 5 % mandátů. (...) V Německu v polovině sedmdesátých let ženy ve srovnání s muži zastávaly pouhou polovinu manažerských funkcí, zato však čtyřikrát víc nižších úřadních funkcí. Po volbách v roce 1983 byly ve Spolkovém sněmu zastoupeny 10 %, po volbách v roce 1990 už 20,5 %. Teprve v roce 1977 si však vřivonové zákonně právo získat zaměstnání bez manšetrov souhlasu. (...) V britské vládě působily v letech 1964–1979 jen čtyři ženy, včetně premiérky Margaret Thatcherové.

Robert LADRECH, Robert J. WECS: Evropa po roce 1945. Předčítá Radka Edererová, Praha: Výchlat, 2002; redakční úprava.

1. [ ] S informací znalostí učebnice nalezněte i úryvku mřia, který by se podle mřie mřie být zásadický. Formát zadaného souu vřivá a vřivoně oparu.

2. Pověřte derna malý srovnávací výzkum: Křeé zadané zastavali a zastavují členové valch rodin či valch příbuznů mřivkého a ženského povolání. Pokuže se jít o nepolitický do mřivost. Zřivně vřivoně představte tabulovně formou svým spolitákřm.

3. [ ] Pokuže se ve třetě spolitákřm učít mřie přířny stavu poposobeného v úryvku. Kře lze podle vás hledat křerý (stále přetřivající) mřieho zastoupení jen mřie v politice?

PODKAPITOLA UČEBNICE

- fáze zapamatování a porozumění, „nosič informací“

1 Vstupní otázky: cíle podkapitoly („co od toho můžeme čekat?“)

2 Výklad (povinné učivo, RVP)

3 Slovníček (odborné termíny)

4 Příklady

Francie a Velká Británie v 50.–70. letech 19. století

1 ve Francii definitivně prosadila republika? Proč? Proč zaujímali Britové k otázkám větší integrace dohlných spojení spíše než k prosazování práva? Proč se snažili prosadit britská zahraniční politika a jakých výhod z toho zvláště v diplomacii?

AUTORITATIVNÍ CÍSAŘSTVÍ: FRANCIE 50. LET
Ludvík Bonaparta na sklonku roku 1848 zvolili Francouzi prezidentem republiky. Během tří let v úřadu dokázal ve svých rukou soustředit velkou moc, takže v prosinci roku 1851 mohl provést státní převrat, po němž se prohlásil doživotním prezidentem. V následující roce Bonaparte zorganizoval plebiscit, v němž se téměř všichni Francouzi vyslovili pro obnovení císařství (proti byli pouze 2% hlasů; hlasovní list se držely 2 miliony voličů). Bonaparte se stal císařem a vládl pod jménem **Napoleon III.** Jeho vláda byla podporována domácí i zahraniční podporou. V roce 1854 se začal Napoleon III. snažit získat náklonnost Velké Británie, doma pak se snažil zlepšit situaci v Itálii a katolíkům, protože zámlnkou konfliktu mezi pravoslavnými a katolíky v Palestině mezi pravoslavnou a pravě katolickou církví. Oprá se mohl také o podnikatelské, jelikož všemožně podporoval ekonomický růst. V době jeho vlády se prudce rozvíjela průmysl a finančníví, rychle se prodlužovala a zhušťovala síť železnic (v roce 1860 bylo ve Francii vybudováno 9 525 km železnic, v roce 1870 psk 18 000 km). Velkou přestavbou, která poté inspirovala mnohá další evropská města, prošla Paříž. Přesto Napoleonum cítil, že je čím dál tím slabší.

2 Pamovala proto cenzura a parlament existoval jen naoko – schvaloval navržené zákony a císař ani jeho ministři mu nebyli odpovědní. Řada předních intelektuálů, mezi nimi slavný spisovatel Victor Hugo, odešla pro neostatek svobody do exilu.

LIBERALIZACE CÍSAŘSTVÍ: FRANCIE 60. LET
Klíčová mocenská rovnováha, kterou císař Napoleon III. ve Francii vytvořil, se začala rozpadat na přelomu 50. a 60. let. Zapojením do italského risorgimento si italské sympatie nakonec získal a současně stratil podporu domácích katolíků, když nezabránil značné redukci papěžského státu. K obnově podpory nedošlo ani garant papěžské moci nad Římem a jeho okolím. Císař se tedy uchýlil k velkému dobrodružství – v dalekém Mexiku probíhala občanská válka mezi antikerikalními republikány a katolickými monarchisty. Francie vyslala v roce 1861 na podporu monarchistů expediční sbor a na místo mexického císaře prosadila Maximiliana, mladšího bratra rakouského vládce Františka Josefa I. Netěpěch v konfliktu, velká finanční náročnost operace a odmátné stanovisko společnosti k celému podnikání Napoleona postavily do ještě horší situace – jeho zahraniční politika měla stále nepatrnější dopady na jeho politiku domácí. V situaci, kdy vládní činnost rostla opozice, císař zvolnil cenzuru, dal parlamentu možnost navrhnout zákony a učinil ministry odpovědnými parlamentu.

3 **VIKTORIÁNSKÁ ANGLIE**
Roku 1837 nastoupila na britský trůn teprve osmnáctiletá Viktorie (1819–1901). Jako královna vláдела až do své smrti v roce 1901, stala se tak symbolem „britského“ 19. století (hoví se proto i o „viktoriánské Anglii“). Slo o období největšího rozkvětu britského impéria, které dosáhlo takové velikosti, že nad ním „slunce nezapadlo“. Británie byla světovým hegemonem (držitelem nadvlády) a nepochybně největším námořním supervelmocí, která v mezinárodní politice udržovala tzv. britský mír – Pax Britannica. Díky svým devíti potomečům propojila Viktorie Británie se všemi významnými vládnoucími evropskými rody, což jí vyneslo přezdívku „babička Evropy“. Samotná Británie prošla za její vlády dosud nepoznaným rozvojem vědy, techniky a průmyslu, stejně jako kultury a společenského života. Symbolem anglického stylu života se stal britský gentleman.

4 **Pax Britannica** – „britský mír“, termín označující období od konce 18. století do začátku 20. století, kdy Velká Británie byla dominantní světovou mocí. Díky své ekonomické síle, ekonomické prosperitě a vojenskému vlivu hrála Británie roli „světového policisty“.

Světla Paříže
Za vlády Napoleona III. vznikla ze světa středověké Paříže a vytvořila se moderní evropské velkoměsto. Podle plánu Eugèna Haussmanna nahradily staré uliční síť široké prosvětlené avený, mimo jiné měly znečistit hlavní cíl však spočívaly v tom, aby stále existovaly i pro dopravní síť. Se zavedením vody do každé ulice a kanalizace dle plánu Haussmanna vhodně zapracované parky a pouliční zeleně. Z Paříže se stal skutečný symbol francouzského císařství a ekonomické prosperity. Zároveň došlo k vyřazení chudiny, u níž nejvíce hrozila revoluce na okraj města.

Jak být viktoriánským gentlemanem?
Královna Viktorie kladla důraz na mráku a sporádny život. Tyto hodnoty se v době její vlády vřítily do ideje muže-gentilmana. Jeho pověst se odvozovala od upraveného zovnějška a osobního chování. Mezi uznávané vlastnosti patřila rytulnost, odvaha a laskavost, kterou měl prokazovat svěmu okolí. Spřevokou „image“ dovítělo oblečení, jehož nezapomenutelným byl kilekous, vycházková huň a dobová kravata. Za gentlemany byli zpravidla považováni lidé zámožní, kteří se vyznali ve světě peněz a investic. Neutrácení za zbytečný luxus, nebyli mamontní, ale na druhou stranu nesměli být ani lakoničtí či hrabiví. Britský gentleman se stal reprezentantem a „znackou“ impéria ve světě.

Victor Hugo: Běhání, s. 165

PROMĚNA EVROPY 95
Dějiny 19. století pro střední školy © Dřádková 2016

PODKAPITOLA UČEBNICE

- 5 Širší kontext I.: Výklad věnovaný příčinám/důsledkům historických událostí
- 6 Širší kontext II.: Výklad věnovaný interpretacím minulosti, dějinám myšlení
- 7 Odkaz na vybrané tituly: samostudium

BRITSKÝ RAJ – INDIE JAKO „PERLA V KORUNĚ BRITSKÉHO IMPÉRIA“
 „Klenot“ či „perla impéria“, tak bylo označováno Indie pod britskou nadvládou. Užívalo se slova „Raj“, které odkazovalo k „ráji“ (ze sanskrtu), v překladu „ráj“ či „parády“. Indie byla nejobhatší z britských kolonií. Nešlo o jednotnou zemi či národ, celé území bylo rozděleno na řadu menších území, která byla pod kontrolou prosazovali místní vládci. Až do druhé světové války správu vykonávala společnost britských indických společnosti. Společnost měla právo vybírat daně a udržovat vlastní armádu.

V roce 1857 došlo k velkému povstání sipáhů, domorodých vojáků v řadách koloniální armády. Povstání znamenalo konec Východoindické společnosti, kontrolu nad Indií převzala přímo britská koruna. Od roku 1876 královna Viktorie užívala titulu indická císařovna. Britové věřili, že jejich vláda je pro Indii požehnaná, že Indové nejsou schopni si sami vládnout a že jim tedy přimázejí pokrok. Sami sebe chápeji jako nositele civilizace a kultury, kterou mají povinnost přenést i na subkontinent. Zároveň ale bylo třeba zřít se všech myšlenek na svobodu či rovnost – liberální myšlenky do koloniální správy nepatřily. V desetiletích po povstání sipáhů se v Indii začal rozvíjet průmysl, modernizovala se i zemědělství; zároveň se utvářela moderní indická kultura, vznikaly společenské elity, které nechtěly dosahovat vzdělání západního střihu. Do začátku první světové války Indie disponovaly tisíci kilometrů železničního a telegrafního spojení, univerzitami, nemocnicemi, továrnami atd.

Obchodní vztahy mezi Británií a Indií byly založeny na výměně průmyslového zboží a peněz za suroviny. Indický trh byl zaplněn britským zbožím, což ale podkopávalo možnosti vlastního ekonomického růstu země. Indové často odcházeli za výdělkem do jiných částí impéria, jako dělníci pracovali na plantážích i na stavbách železnic; jako vojáci udržovali pořádek v rizikových oblastech.

OBNOVENÍ FRANCOUZSKÉHO CÍSAŘSTVÍ OČIMA DOBOVÝCH POZOROVATELŮ
 Přední političtí myslitelé 19. století Alexis de Tocqueville (1805–1859) a Karl Marx (1818–1883) se ve svých pracích jasně vyznačili k okolnostem francouzské revoluce 1848 a následujících událostí vedoucích až k obnovení francouzského císařství v osobě Ludvíka Bonaparta – Napoleona III. Oba se k nim stavěli kriticky, každý však z jiných důvodů. Tocqueville byl převážnějším liberálem, který se proslavil spísem *Demokracie v Americe*, v němž srovnával americkou a evropskou společnost a instituce. Marx byl klíčovým kritikem kapitalismu a s ním spojených společenských pořádků, které považoval za nemravné, protože vykořisťují dolní vrstvy společnosti a odcizují člověka sobě samému.

Tocqueville se stavěl k revoluci v roce 1848 kriticky, protože se ani předcházet bankrotu říše. Ve chvíli, kdy se však postavil na její stranu a stal se poslancem a ministrem vnitra. Vystupoval jednoznačně proti socialistickému hnutí, které chtěl zastavit. Marx na rozdíl od jiných nepodceňoval roli Napoleona III. a odhalil jeho pohrání svobodou a touhou po absolutní moci. Tocqueville a Marx se shodli na tom, že revoluce byla za pletichářství a záklusní politiku. Viděl v něm hrozbu pro republikánskou politiku a parlamentarismus, který byl pro Tocquevillea vrcholnou formou svobody. A skutečně se nenahýl – 2. prosince 1851 provedl prezident státní převrat a uzmocnil parlament. Tocqueville se jako poslanec pokusil prohlásit převrat za nezákonný a prezident za zbaveného funkce, ale byl zatčen. Po propuštění odešel do londýnských Timesů článkem, v němž státní převrat odsoudil. Následně se stáhl do ústraní a pracoval na svém zásadním díle *Starý režim a revoluce*.

Tocqueville odsoudil převrat jako porušení zásad parlamentarismu a individuální svobody. Marx ho vnímal jen jako tečku za procesem, který začal hned po svržení monarchie Ludvíka Filipa Orleánského v roce 1848. Podle jeho analýzy došlo v únoru 1848 k **pojednotému spojení zájmu chudého proletariátu a středních vrstev**, jejich společným cílem bylo svržení vládnoucích kruhů. Po dosažení úspěchu se však jejich cesty **základně rozely** – střední vrstvy jen zmešly síly chudých mas ve svůj prospěch, následně se ale postavily proti jejich osazením a politickým požadavkům. Střední vrstvy ustavily republiku a prezidentem se stal ambiciózní Ludvík Bonaparte, jehož vynesly k moci konzervativní síly francouzského venkova. Prezident krok po kroku zbavoval republikánské instituce vlivu a opíral se především o armádu. Převrat ze dne 2. prosince 1851 způsobil osud, který však byl podle Marxe zřejmý od chvíle, kdy byla potlačena sociální revoluce. Celé období druhé republiky hodnotí, v kontrastu s Tocquevillem, jako frašku.

George D. Boyer: *Dějiny Francie od počátku po současnost*, Praha: Fiktivní, 2018.
 Karl Marx: *Spis o dělnické třídě v Německu*, Praha: Praxo, 2007.

PODKAPITOLA PRACOVNÍHO SEŠITU

- fáze porozumění, aplikace, analýzy, příp. hodnocení
- provázanost s texty učebnice

Typy cvičení:

- 1** Ověření/upevnění znalosti základních fakt
- 2** Aplikace poznatků, širší souvislosti a rozvoj dovedností

The screenshot shows a page from a history textbook titled 'Zámořské objevy, původní civilizace a otroctví'. The page is annotated with several elements:

- A timeline at the top with markers for 'PLAVBY PORTUGALCŮ PO DĚLÍ AFRICKÉHO PŮBŘEŽÍ' and 'DOBYTÍ MEXIKA HERÁNEM CORTÉSEÁ'. A red circle with the number '1' is placed over the timeline.
- Exercise 01: 'Doplněte chronologickou řadu událostí.' with arrows pointing to the timeline.
- Exercise 02: 'Vyhledejte v textu faktická chyba a opravte je.' A red circle with the number '1' is placed over the text.
- Exercise 03: 'Přetvářte si úryvek a vyrazte jej úlohy.' A red circle with the number '1' is placed over the text.
- Exercise 04: 'Přetvářte si úryvek a vypracujte úlohy.' A red circle with the number '2' is placed over the text.
- Exercise 05: 'Přetvářte si úryvek a vypracujte úlohy.' A red circle with the number '2' is placed over the text.
- A page number '170' and a date '02. 5. 98' at the bottom left.
- A page number '170' and a date '02. 5. 98' at the bottom left.
- A page number '170' and a date '02. 5. 98' at the bottom left.

CO UMOŽŇUJE PRACOVNÍ SEŠIT?

✓ Postupné dosahování výukových cílů

Srovnání se standardní učebnicí – otázky: *„Jak se vyvíjela situace v Německu před nástupem Adolfa Hitlera k moci? Jaké způsoby vlády volil nacismus? Co charakterizovalo jeho ideologii?“*

Sešit, s. 48–49:

- a) Analýza příčin politického úspěchu NSDAP (volební kampaň a styl, motivy vrcholných politiků, vztah nacismu a německého prostředí);
- b) analýza základních prvků nacistické ideologie (prvky antisemitismu na dobové ilustraci nebo v dopisech jejích voličů);
- c) analýza dopadů realizace ideologických postulátů na konkrétní osobnost (osudy A. Einsteina).

CO UMOŽŇUJE PRACOVNÍ SEŠIT?

Nástup nacismu k moci

01 Doplňte chronologickou řadu událostí.

Tzv. PIVNÍ PUČ

ZAVEDENÍ VŠEOBECNÉ
BRANNÉ POVINNOSTI
V NĚMECKU

02 Vyhleďte v textu faktické chyby a opravte je.

Cestu Adolfa Hitlera k moci usnadnil dopady Velké hospodářské krize a politické problémy Mnichovské republiky. Německé obyvatelstvo bylo nespokojené podmínkami, které nastolila Versailecká mírová smlouva – proto je také oslovovala rétorika NSDAP hlásající šovinismus a izolacionismus. Hitler se stal říšským kancléřem v lednu 1933. Předpředsávními volbami v březnu téhož roku vypukl požár budovy kancléřství, kterého NSDAP využila především proti komunistům. Ve spolupráci s ostatními pravavicovými stranami prosadil Hitler schvalovací zákon, což mu umožnilo vydávat zákony bez účasti parlamentu. Po smrti prezidenta Hindenburga se Hitler stal Führerem. Rostoucí konkurence v podobě polovojenských SA nechal zlikvidovat tzv. územními oddíly (SS) během Křivákové noci.

03 Přečtěte si úryvek a vypracujte úkoly.

Rozhodující byl sled událostí. Bouře zařila tři ruky: prohlubující se krize, rostoucí počet nezaměstnaných, pouliční boje komunistů s antikomunisty, nerozhodné volby a nekonečné vládní krize. V červnu 1932 získal další menšinový kabinet v čele s kancléřem Franzem von Papenem na svou stranu nacistického poslance, a tím pádem i podporu Říšského sněmu. O půl roku později přišel Papen s dalším nápadem: rozhodl se jmenovat Hitlera říšským kancléřem, sám si ponechat funkci vicekancléře a do dvacíctičlenného kabinetu dosadit tři nacistické ministry. Prezident Hindenburg a německá pravice to považovali za prozřevé; myslili si, že Hitlera využijí proti komunistům. Když Hitler pozvání přijal, oděn do fraku a s cylindrem, byl to ve skutečnosti on, kdo využíval je. (...) Hitler měl situaci pod kontrolou. Při cestě na vrchol ani jednou nepoužil ústavní (...) O čtyři roky později přijal Hitler v Berchtesgarden u svého bývalého partnera Papena. Při účasti přítelů mu řekl: „Tím, že jste mě jmenoval kancléřem, Herr von Papen, jste umožnil národní socialistickou revoluci v Německu. Nikdy na to nezapomenu.“

Norman DAVIES: *Evropa. Dějiny jednoho kontinentu*; redakčně upraveno.

1. Kterou z plátn, že umožnil Adolfo Hitlerovi chopit se moci v Německu, úryvek zdůrazňuje? Odpovězte písmem.
2. Politický systém Vymarské republiky je možné označit za demokratický. Co pak ale o demokracii vypovídá fakt, že umožnila cestu Hitlerovi NSDAP k moci? Souvisí to snad nějak s obecnými rysy politické demokracie? Diskutujte.

1.

04 Prohlédněte si knižní ilustraci a vypracujte úkoly.

Ilustrace pochází z dětské knihy vydané v nacistickém Německu v roce 1936.

1. Projevem které významné složky nacistické ideologie je výše zobrazená ilustrace? Odpovězte písmem.
2. Které stereotypy využívá tato ilustrace? Které další symboly využívala podobná propaganda v meziválečné Evropě? Heďte společně odpovědi. K zodpovězení druhé otázky využijte i vyzobrazení ze str. 28 pracovního sešitu.

1.

05 Přečtěte si úryvek a vypracujte úkoly.

Hitlerův půvab pro německé voliče je na pohled snadno pochopitelný. Jednoduché nabídk radikálnější řešení než jeho oponenti. Tam, kde ostatní nabízel postupné kroky v řešení nezaměstnanosti, se Hitler nebránil odvážením plánu podpory veřejných výstavby. Tam, kde se ostatní báli, že financování veřejných staveb se schodky vyvolá novou inflaci, Hitler bez obalu prohlásil, že zabijící je stroj Sturmabteilungu i poradí s každým lichvářem, který si odvaluje nepřiměřeně vysokou cenu. (...) Nacisté za svůj úspěch nepochybě věděli Josephu Goebbelsovi, dábskému géniovi marketingu 20. století, který Hitlera německé veřejnosti prodal, jako by to byl zářný potomek mesiáše a Marlene Dietrichové. Nacisté svými volebními kampaněmi z let 1930, 1932 a 1933 nevolným způsobem zaujali na veřejné mínění. Využívali standardizované masové mítinky a poutavé plakáty, stejně jako plamenné písně a cílené fyzické zastrášení oponentů. I třeba věštiny a uhoj vycházela z Mussoliniho – v neprosledě řadě elegantního uniform stoupenci a římský pozdrav –, Goebbels chápal, že kromě obratných formulací je třeba využít i bombastického aranžmá.

Niall FERGUSON: *Válka světa. Dějiny věku nenávisť*; redakčně upraveno.

1. V čem vidí autor pitavost politické kampaně Hitlerovy NSDAP pro německé voliče? Kterými termíny lze takový přístup nejlépe popsat? Septe společně na tabuli pojmy, jímž byste tuto Hitlerovu strategii charakterizovali.

06 Přečtěte si úryvek a vypracujte úkoly.

U nacionálních socialistů patřil Einstein k nejvíce nenáviděným osobám, u tisku patřil po převzetí moci za štanovu zvět. Nikoho nepřekvapilo, že Völkischer Beobachter tiskl šitavé pamflety nejhoršího druhu a nositelé Nobelovy ceny Philipp Lenard a Johannes Stark viděli s novou dobou dobrou příležitost pro rozseávání odporného antisemitismu a šíření svého vrtouchu čistě „německé fyziky“. Avšak i početné listy se horlivě činily, aby se jim vyrovnaly a zlomyslné komentovaly Einsteinovo rozhodnutí. „Dobrá novina o Einsteinovi – už se nevrátí! (...) Od Akademie se žádalo, aby přinejmenším vydala neprodělené k. 1. dubnu proti Einsteinovi ostré prohlášení. Na onu sobotu vyzvalo totiž vedení NSDAP k národním bojkotů Židů a Einsteinův vyhazov by se mu velmi hodil.

Albrecht FOLSING: *Albert Einstein. Přelobil Miroslav Švajfle*. Praha: Volvox Globator, 2001; redakčně upraveno.

Na počátku roku 1933 pobýval Albert Einstein na přednáškovém pobytu v USA, ze kterého se již do Německa rozhodl nejet.

1. Proč se Einstein, v té době již celosvětově proslulý fyzik, obával návratu do Německa? Co by mu tam mohlo odpovědět písmem?
2. Které další osobnosti (z oblasti vědy, kultury aj.) byly v nacistickém Německu pronásledovány? Sešitavě společně seznam alespoň tři známých osobností a pokuste se shrnout, co víte o jejich osudech.

1.

2.

07 Přečtěte si úryvek a vypracujte úkoly.

Nejraději si pozdravky ke věrejšímu volebnímu vítězství Vám, velený Vůdce, posílá nacionální socialista s celou rodinou. (...) Vaším prostřednictvím chceme být zcela osvobozeni od těch, kdo nám dosud přimánil jen bídu a nouzi. Ve vládě nedceme vidět nikoho jiného než Adolfa Hitlera. Jako vůdce, jako jedinou silnou ruku, jako diktátora. (...) Ještě nemáme pro svého vůdce moc. Mussolini je silný, Hitler má být ještě silnější a ještě přítejší. My, bojovníci, si to přejeme a chceme být osvobozeni od hospodárných Židů. Jen tehdy zvíťazíme, když toho dosáhneme. My jsme připraveni a chceme pochodovat za svého vůdce Adolfa Hitlera a jeho myšlenku. 13 let jsme čekali na svého zachránce, už dost. Vpřed, jak je třeba. Jako diktátora chceme Adolfa Hitlera, a ne Hindenburga, který se staví proti obrození. (...) My, nacionální socialisté, chceme zákaz všech novin, jež dítily jed proti našemu Vůdci, vypovězení všech Židů, sesazení všech starostů, kteří šikanovali obyvatele vesnic a dopouštěli se do nebe volajících nespravedlností. Chceme zákaz mnoha stran. Potresání inflačních zločinců. Židů a pláky odstupující ministrů. peníze atd.

Dopisy Hitlerovi. Ed. Henrik Eberle. Přelobil Vladimír Čudský. Praha: Ikar, 2008; redakčně upraveno.

1. V letech 1930–1932 proběhly v Německu tři parlamentní volby. Po kterých z nich mohli být zaslán tento dopis? Proč tak soudíte? Odpovězte na otázky např. s využitím informací z Internetu.
2. Se kterými body nacistické ideologie se patrně pisatel dopisu výrazně identifikoval? Diskutujte a své závěry dokažte konkrétními místy v textu.

1.

08 Prohlédněte si fotografii a vypracujte úkoly.

1. Fotografie zachycuje průběh každoročního sjezdu strany NSDAP v německém Norimberku. Jakým slovem / jakými slovy byste sjezd charakterizovali? Proč mívá sjezd právě tento charakter? Formulujte společně závěry.

09 Poslechněte si ukázkou a vypracujte úkoly.

Co byla „Křiváková noc“ – Reichskristallnacht?
Zdroj: http://www.naziblas.cz/komentary/portad..._puno392250

1. Ukázkou se vyskytuje pojem nřizce. Zjistěte s pomocí internetu význam tohoto pojmu a zapíšte jej.
Zdroj: <http://www.holocaust.cz--křivka-slova-mlzare>
2. Od čeho byl pojem „Křiváková noc“ odvozen? Znať jiné příklady událostí, které byly označeny zavedějším pojmem? Odpovězte písmem.
3. Rozhlasový komentář reaguje na připravovaný pochod neonacistů pražským židovským městem. Jak vmináte zmiňované rozhodnutí soudů? Diskutujte.

1.

2.

3.

10 Vyberte správný závěr.

Přečte si tři možné závěry k tématu této podkapitoly a zakončte úkoly ten, který nejvíce odpovídá informacím, jež jste se v podkapitole dozvěděli.

Německo se muselo ve 20. letech vypořádat s hospodářskými problémy. Které s sebou přinesla porážka země v první světové válce. To byla vinná i jako důsledek zrady vlnitního nepřitele, za něž byli považováni především Židé. V těchto argumentech se zradil ve společnosti rozšířený antisemitismus. Situaci vyzval Adolf Hitler, hlásící nenávisť. Židům a demokratům a volající po násilném převzetí moci. Po krachu tzv. pivního puče se jeho strana NSDAP pokusila získat moc legální cestou – jejím konečným úspěchem v roce 1933 nabraly také tvrdé dopady Velké hospodářské krize.

Klíovým hospodářským problémem se pro Vymarskou republiku stalo plácení reparací a nedostatek surovin pro průmyslovou výrobu. Plátna tohoto stavu byla hledána v nestabilní demokracii vláde. Německé obyvatelstvo proto otevřeně podporovalo jakékoli autoritativní politické prvky. Židovské obyvatelstvo se signalo k demokracii a pluralitě politických stran, a tak představitelové opozice vůči od roku 1933 vládnoucí NSDAP. To se stalo základem jejího pronásledování, které vyvrcholilo koncem 30. let údlostmi tzv. Křivákové noci. Neřešené hospodářské problémy vedly v Německu po první světové válce k vzestupu extrémistických proudů, a to jak pravavicových, tak i levicových. O NSDAP se začala prozrazovat na konci 20. let, kdy žádala zrušení plurálního systému a zavedení diktatury. Nově také začala od svého programu antisemitismem inspirovaně návrhy na perzekuci židovského obyvatelstva. Podpora vojenských kněží umožnila NSDAP chopit se na podzim 1933 moci.

SPECIFICKÝ OBSAH UČEBNICOVÉ SADY

HISTORICKÁ ČÍTANKA

Operační rozkaz NKVD SSSR č. 00447

Tajný operační rozkaz NKVD SSSR č. 00447 „O operaci k represivnímu potlačení bývalých kulaků, zločinců a dalších protisovětských živlů“ vydal lidový komisař vnitřních věcí Nikolaj I. Ježov a schválilo jej politbyro Vševolázev komunistické strany (Bolsheviků) v červenci 1937, tedy v době vrcholících moskevských politických procesů. Dokument se stal podnětem k vystupování teroru vůči skutečným i domnělým protizemní opozici v SSSR. Oproti předchozím sovětským čístkám, kdy represie postihly konkrétní jednotlivce, byly nyní zahájeny rozsáhlé a následně třeslány celé skupiny obyvatel, včetně příslušníků tzv. kulaků (skupina majetnějších rolníků) a neruských národností, byli vytřepováni také lidé jakýchkoli zápisů sčítací s carským režimem nebo se stranami konkurenčním bolševikům. Tajný operační rozkaz č. 00447 byl objeven v sovětských archívech teprve v roce 1992.

Průběh NKVD v roce 1938

Prísne tajné
30. července 1937
Exemplář č. 1
Moskva

Z vyšetřovacích materiálů týkajících se protisovětských skupin vychází nájevo, že na venkově se usadil značný počet bývalých kulaků, dřívějších trestanců, osob, které se ukryly před trestem, uprchlíků z táborů, vyhnanství a pracovních zařízení. Usidlo se tam i mnoho v minulosti pronásledovaných církevních osob a sektářů a rovněž mnoho bývalých aktivních účastníků protisovětských ozbrojených povstání. Skoro bez výjimky přešli na venkov dilétní kádry protisovětských politických stran (eserů, gruzinů, dáštinů, muserovců, titušadistů a dalších) a rovněž kádry bývalých aktivních účastníků bolševických povstání bílých, dále pak trestanců, repatriantů a jiných.

Část výše uvedených živlů pronikla po svém odchodu z venkova do měst do průmyslových podniků, dopravy a stavebnictví. Vedle toho jsou na venkově i ve městech doposud uhnězděny početné kádry nejružnějších zločinců – zlodějů koní a dobytka, kapesných zlodějných elementů pro a v městech, rozvášnělých trestanců, které napomáhají jejich trestní činnosti. Nedostatečný boj s těmito zločnickými elementy pro a v městech, rozvášnělých trestanců, které napomáhají jejich trestní činnosti.

Jak bylo již zmíněno, jsou všechny tyto protisovětské živly hlavními pávodci velkých protisovětských a záškodnických trestních činů jak v kolchozech a sovkhozech, tak i v dopravě a v některých průmyslových odvětvích.

Orgány státní bezpečnosti stojí před úkolem – zcela nemilosrdně zničit tuto bandu protisovětských živlů, ochránit pracující sovětský lid před jejich kontrarevolučními pokusy a konečně jednou provždy skoncovat s jejich podlou podvratnou činností, namířenou proti základům sovětského státu.

V souladu s tím nařízají – od 5. srpna 1937 zahájit ve všech republikách, krajích a oblastech operaci, zaměřenou na represivní potlačení bývalých kulaků, aktivních protisovětských živlů a zločinců.

V Uzbecké, Turkmenské, Tádžické a Kyrgyzské SSR ji pak zahájit od 10. srpna a v Dálných východních kraji a Krasnojarském kraji a ve Východosibiřské oblasti od 15. srpna t. r. (...)

Lidový komisař vnitřní SSSR
Generální komisař Státní bezpečnosti N. Ježov

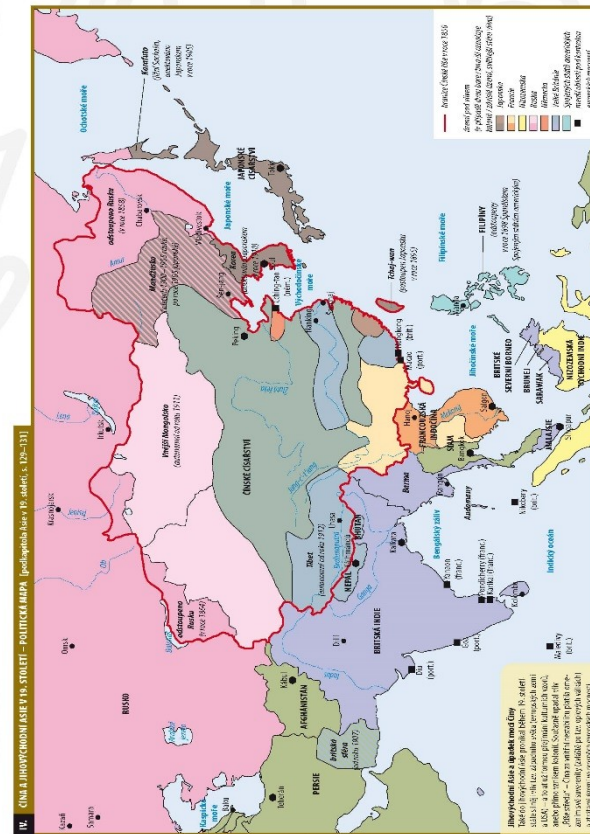
Převzato z: Dobroslav UTERA, Rozkaz NKVD č. 00447 – základní „Velkého teroru“ 1937–1938 v Sovětském svazu. In: Slovanský přehled, roč. LXVIII, 2003, č. 2, nedělní příloha

VÝZNAM DOKUMENTU

Politicky motivované soudní procesy probíhaly v SSSR prakticky už od jeho vzniku. Masový charakter dostaly od roku 1934, kdy došlo k zavraždění prvního tajemníka leningradského výboru komunistické strany Sergeje M. Kirova. V roce 1935 proběhl první z tzv. moskevských procesů, v nichž byli souzeni Stalinovi ústečníci, ale i jeho domnělí odporníci z řad státníké elity. V roce 1937 byly zahájeny čistky v armádě. V atmosféře podezřívavosti, rozpacované politikými procesy, Stalin upevňoval svoji moc. V červenci 1937 upozornil politbyro na nebezpečné „bývalé kulaky a zločince“, kteří jsou „hlavními iniciátory nejružnějších protisovětských a diverzních činů“. Stalin přikázal oblastním velitelům NKVD, aby je odhalili a ve zrychleném soudním řízení odsoudili k smrti. Současně nařídil, aby lokální orgány VKS(b) nabývaly počty lidí, kteří mají být popraveni a uvězněni. Po zpracování požadavků od těchto orgánů doručil Ježov Stalinovi ke schválení operační rozkaz lidového komisařství vnitřní č. 00447. Ten na několika stránkách určuje skupiny osob podléhající represím a kvóty, které mají být v jednotlivých oblastech naplněny. Celkem mělo být 72 950 lidí popraveno a 194 tisíc uvězněno v pracovních táborech či věznicích. Rozkaz určil dvě kategorie trestu – do první spadaly nejpřísnější živly, které je třeba okamžitě zatkout a po projevování jejich zvrátlosti. Stalin a okruh jeho spolupracovníků je v této iniciativě povzbuzovali. Rozkaz 00447 tvořil základ tzv. velkého teroru – objevení dokumentu počátkem 90. let upozornilo historiky na detailně řízené operaci, které byly základem teroru. Teror samotný byl ukončen až usnesením Rady lidových komisařů a ÚV VKS(b) v listopadu 1938. Podle statistik NKVD z roku 1953 bylo v letech 1937–1938 zatkáno 1 575 279 lidí, z toho 87 % z politických důvodů. Z nich mělo být 681 692 odsouzeno k trestu smrti (až 1 500 poprav denně).

Velký teror byl kritizován již některými následovníky Stalina – např. generální tajemník KSSS Nikita S. Chruščov na XX. sjezdu strany v roce 1956 označil čistky za prostředek k spekulaci Stalinovy osobní moci. Velký teror svým rozsahem překonal všechny dřívejší i následující čistky a represivní operace v Sovětském svazu. Dnes historici soudí, že původní odhady počtu popravených a uvězněných jsou podhodnocené a objevují se závěry uvádějící počet popravených kolem 1 milionu osob.

DĚJEPISNÉ MAPY

ELEKTRONICKÉ UČEBNÍ MATERIÁLY

Didaktis hledat... Přihlásit Registrovat

Moderní dějiny pro SŠ
učebnice

Moderní dějiny pro SŠ
pracovní sešit

Moderní dějiny pro SŠ
průvodce pro učitele

> recenze
> více o knize
> obsah
> ukázkové kapitoly

Transformace Československa a vznik České republiky

Jakkoliv se nám zdá, že je naše republika mladá, má už za sebou více než 25 let existence. Důvody, které k jejímu vzniku vedly, i následky této události mají často přesah do současnosti – proto je důležité se jim ve výuce věnovat.

Mgr. Jiří Němec, Ph.D.
historik, Historický ústav Filozofické fakulty Masarykovy univerzity

> více o knize
> obsah
> ukázkové kapitoly

ISBN
978-80-7358-225-8
počet stran
96
formát
A4
vazba
V2-brožovaná
doporučená cena
299 Kč

Průvodce pro učitele je poslední částí učebnicové sady Moderní dějiny pro střední školy. Obsahuje popis jednotlivých prvků učebnice i pracovního sešitu, rozbor návaznosti textů učebnice a cvičení pracovního sešitu a především podrobný klíč k úkolům. Klíč se neomezuje na určení správných odpovědí – obsahuje četné doplňující informace, metodická doporučení atd. Samozřejmostí je zařazení seznamu použitých pramenů a sekundární literatury.

autoři
Mgr. Jan Čurda
Mgr. Jan Dvořák
Mgr. Petr Dvořák
Mgr. Petr Hušek
Mgr. Jitka Jindřísková
Mgr. Václav Kaška Ph.D.
Mgr. Ondřej Kolář Ph.D.
Mgr. Jiří Němec Ph.D.
Mgr. Tomáš Pánek

POPTÁVKA PO ELEKTRONICKÝCH MATERIÁLECH

Poptávka je výrazná.

- Pro ředitele škol může být motivací i potřeba využít pořízené technologie (interaktivní tabule aj.);
- mnozí učitelé jsou přesvědčeni o přínosu – bývá uváděno také jako argument pro odmítnutí klasických vzdělávacích materiálů;
- pro žáky je to samozřejmost (jejich přirozeným světem je displej, ne papír).

... A SKUTEČNÉ VYUŽÍVÁNÍ?

ČŠI: „didaktickou techniku“ má 60–70 % škol; 20 % ji nevyužívá.

Lepší vybavenost menších škol.

Více využíváno na 1. stupni ZŠ („hravost“ – problém udržení pozornosti), více v technických oborech SŠ (AutoCAD apod.)

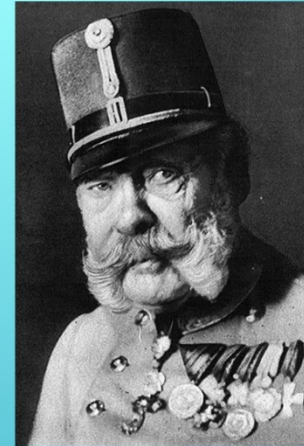
Dominantní aktivity (materiály takto zaměřené jsou úspěšné):

- **podpora učitelského výkladu** (PPT, DUM apod. – variace na faktografický přehled, stream videa);
- **opakování, procvičování** (doplňovačky, seřazování, tisknutelné strany atd.).

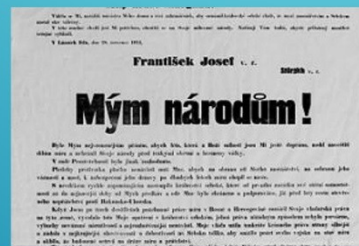
... A SKUTEČNÉ VYUŽÍVÁNÍ?

Vypuknutí války

Rakousko-Uhersko povzbuzené podporou Berlína zaslalo Srbsku ultimátum, jehož ostře formulované podmínky byly pro Srbsko nepřijatelné, pokud nechtělo ztratit suverenitu. **Dne 28. července 1914 vypovědělo Rakousko-Uhersko Srbsku válku.** O den později začalo jeho poddunajské loďstvo ostřelovat Bělehrad.

František Josef I.

Manifest "Mým národům" vydaný císařem Františkem Josefem I. 28. července 1914.
V něm zdůvodňuje důvody vyhlášení války **Srbsku.**

Ale: existují i přístupy netradiční – QR kódy aj.

ELEKTRONICKY = DOPLŇKOVĚ

Elektronické materiály jsou **doplňkem výuky, nikoliv jejím rámcem** (dílčí záběr a užití – přístup encyklopedický, nejde o propojené, didakticky organizované obsahy).

- Důvody **technologické** (případ „Literatura“, zdravotní rovina)
- Důvody **didaktické** (klíčové):
  - Neefektivnost (málo času, „video desetkrát do roka“)
  - Složitost řešení (nespolehlivost)
  - Funkce vyučující snadno supluje jinou formou
  - Učitel „by měl zůstat v centru“
  - „Papír“ umožňuje kontrolu – co je psáno, to se zkouší

CO JE VNÍMÁNO JAKO PŘÍNOS?

Vyučující zmiňují:

- **Motivační funkce:** primárně na 1. stupni ZŠ
- **Orientace** v již „probraném“ – rychlý návrt k realizovaným obsahům
- Zprostředkování **audiovizuálního obsahu**

Nakolik hraje roli forma, nakolik obsah?

LZE TO ZKUSIT JINAK?

Teze: Neexistuje důvod pro masové nahrazení klasických učebnic e-učebnicemi (např. role prokliků – vyhledávače fungují lépe + problém udržitelnosti odkazů; nejsou pohodlnější, jsou obdobně konzervativní, výsledkem je jednorozměrná aktivita).

➤ *E-učebnice jako klasická TV*

Teze: Digitální dílny jsou krokem vpřed, ale řeší jen dílčí pole.

Projekt vzdělávací databáze – „Web“

PROJEKT „WEBU“

Projekt vzdělávací databáze – „Web“

- **Dostupnost** – běžné prohlížeče (ne licence, ne instalace atd.)
- **Univerzální využití** (student, rodiče, škola/vyučující)
iniciativa využívání může přijít od studentů
- **Individualizace obsahu** – variabilita klíčovou výhodou elektronického prostředí
- Kombinace obsahu autorizovaného a neautorizovaného – **zapojení uživatelů** (obě roviny by mohly zůstat odděleny)
- **Dynamický obsah** – reakce na požadavky uživatelů
- **Organizace výuky a zpětná vazba** – např. studentovi dává informace o průchodu kurzy, diagnostikuje jeho progres

PROSADÍ SE DIGITALIZACE VZDĚLÁVÁNÍ?

Ano, studenti si to vyžádají.

Prosadí se řešení, které:

- 1) bude **jednoduché** (správa, spuštění, licence – Web!);
- 2) bude **personalizované** (uzpůsobený obsah, zpětná vazba);
- 3) bude mít **relevantní obsah** (odborně garantovaný);
- 4) bude počítat s **aktivním vstupem** uživatele.

... a uživatelé musí být ochotni za dané zaplatit (změna myšlení).

KONTAKT

- Web: www.didaktis.cz
- E-mail: j.dvorak@didaktis.cz
- Facebook: [nakladatelství Didaktis](#)

DĚKUJI ZA POZORNOST!